

فساد اداری و مالی

فهرست مطالب

۱. مقدمه
۲. مفهوم شناسی فساد اداری
 - تعریف فساد اداری
 - انواع فساد اداری
 - سطوح فساد اداری
۳. مفهوم فساد در اسناد بین المللی
۴. علل مؤثر در بروز فساد اداری
 - علل فرهنگی و محیطی
 - علل شخصیتی
 - علل اداری و سازمانی
۵. انواع تخلفات اداری
 - تخلفات مالی
 - تخلفات اداری
۶. بررسی تفاوت‌های تخلف اداری با جرم
 - سرشت کیفرهای اداری
 - تفاوت‌های تخلف اداری با جرم
۷. قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد
 - فصل اول - تعاریف و اشخاص مشمول
 - فصل دوم - تکالیف دستگاه‌ها در پیشگیری از مفاسد اداری
 - فصل سوم - تکالیف عمومی

اهداف رفتاری

در پایان این دوره از فراگیران انتظار می‌رود:

۱. انواع فساد اداری را شرح دهند.
۲. سطوح فساد اداری را توضیح دهند.
۳. علل مؤثر در بروز فساد اداری را بیان کنند.
۴. انواع تخلفات اداری را شرح دهند.
۵. سرشت کیفی‌های اداری را توضیح دهند.
۶. تفاوت‌های تخلف اداری با جرم را شرح دهند.
۷. تکالیف دستگاه‌ها در پیشگیری از مفاسد اداری را توضیح دهند.
۸. تکالیف عمومی در پیشگیری از مفاسد اداری را توضیح دهند.

فساد اداری، پدیده‌ای است که کم و بیش در کلیه کشورهای جهان وجود دارد. با این حال، نوع، شکل، میزان و گستردگی آن در هر کشور متفاوت است. امروزه فساد اداری و مالی به یک معضل جهانی مبدل شده و دولت‌ها آگاهند که فساد باعث آسیب‌های بسیاری می‌شود و هیچ حد و مرزی هم نمی‌شناسد. این معضل، اقتصاد داخلی را فلج می‌کند، جریان توسعه را مختل می‌سازد، سازمان‌های دموکراتیک را مورد تهدید قرار می‌دهد، اصل حاکمیت قانون را مخدوش می‌کند و باعث تسهیل بروز سایر تهدیدات علیه امنیت، از جمله جرائم فراملی و تروریسم می‌گردد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، اصلاح نظام اداری همواره به عنوان یک اصل و ضرورت غیر قابل انکار مورد بحث و تأکید بوده که در نهایت، منجر به صدور فرمان تاریخی مقام معظم رهبری (۱۳۸۰/۰۲/۱۰) برای مبارزه با فساد اداری و اقتصادی گردید. این مطلب در پی تبیین نقش فساد اداری در جوامع و تأثیر آن بر توسعه است. به این منظور، ابتدا وارد ادبیات مفهومی شده، به تعریف فساد به ویژه فساد اداری که مانع اصلی توسعه و منشأ مفاسد دیگر می‌باشد، و سپس به سطوح، انواع و مفهوم فساد در اسناد بین المللی اشاره می‌شود. آنگاه در یک بحث کوتاه، علل و عوامل مؤثر در فساد اداری را بیان داشته، ضمن بررسی تطبیقی وضعیت فساد اداری در سطح جهانی و ایران، پیامدها و راهکارهای مبارزه با این پدیده ویرانگر را بیان خواهیم داشت. در پایان نیز قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد ارائه می‌شود.

تجربه‌های به دست آمده از کشورهای مختلف نشانگر آن است که فساد، امری پیچیده، پنهان و متنوع است و از این رو مبارزه با آن نیز باید مستمر، طولانی، منسجم و با برنامه‌ریزی دقیق و همه جانبه همراه باشد. در حقیقت، فساد در سطوح اداری و سایر بخش‌های جامعه مانند عفونت است که اگر به اندام و ساختار جامعه سرایت کند، اعضای آن را یک به یک فاسد کرده و از کار می‌اندازد و چه بسا گسترش این عفونت، کل پیکره جامعه را از بین ببرد.

امروزه فساد اداری و مالی به یک معضل جهانی مبدل شده و دولت‌ها آگاهند که فساد باعث آسیب‌های بسیاری می‌شود و هیچ حد و مرزی هم نمی‌شناسد، همان طور که نتایج و پیامدهای آن نیز بنا بر نوع سازمان سیاسی و اقتصادی و سطح توسعه یافتگی، گوناگون است. به هر صورت، فساد موجب انحطاط است، سیاست‌های دولت را در تضاد با منافع اکثریت قرار می‌دهد و باعث هدر رفتن منابع ملی می‌شود. همچنین به کاهش اثربخشی دولت‌ها در هدایت امور می‌انجامد و از این طریق، اعتماد مردم را نسبت به دستگاه‌های دولتی و غیردولتی کاهش و بی‌تفاوتی، تنبلی و بی‌کفایتی را افزایش می‌دهد. فساد اعتقاد و ارزش‌های اخلاقی را متزلزل می‌کند، هزینه انجام کارها را افزایش می‌دهد و موجب جرم‌زایی در سطح جامعه می‌گردد؛ به گونه‌ای که جامعه در برخورد با این جرائم، متحمل خسارت اجتماعی و اقتصادی شدید می‌گردد و رشد رقابت‌پذیری و توسعه اقتصادی- انسانی

دشوار می‌گردد. فساد همچنین موجب ناکام ماندن تلاش‌های فقرزدایی، از بین رفتن سرمایه اجتماعی، و ایجاد بی‌انگیزگی و بدبینی در اجتماع گردیده، زمینه تضعیف روحیه افراد درستکار را فراهم می‌آورد.

آنچه موجبات نگرانی بیش‌تر را فراهم می‌کند این است که وقتی فساد به یک فرهنگ تبدیل شد، دیگر کسی به قبح و نادرستی کارش نمی‌اندیشد؛ زیرا از یک سو می‌بیند که همه این‌طور رفتار می‌کنند و از سوی دیگر از او نیز انتظار دارند که چنین رفتار کند.

نگرانی‌های جهانی درباره شیوع گسترده فساد باعث گردید تا جامعه جهانی دست بکار شود و اقدامات مؤثری در جهت مقابله با این پدیده شوم به عمل آورد؛ به‌گونه‌ای که تاکنون اسناد بین‌المللی متعددی در گستره جهانی و منطقه‌ای برای مبارزه با فساد مورد تصویب قرار گرفته‌اند که هر یک به فراخور حال، فساد اداری را تعریف و به ذکر مصادیق آن پرداخته‌اند.

اصطلاح «فساد اداری» که «آ» را در برابر «سلامت اداری» بکار می‌برند، دیر زمانی است که مورد توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران مختلف قرار گرفته است. وجه اشتراک اغلب تعاریف ارائه شده درباره فساد کارگزاران دولتی را می‌توان «رشا و ارتشا» و «سوءاستفاده از موقعیت‌های شغلی»، «ارتشا»، «اختلاس»، «کلاهبرداری»، «پارتی بازی»، «بی‌عدالتی»، «باج‌خواهی»، «ایجاد نارضایتی برای ارباب رجوع»، «سرقت اموال و دارایی‌های سازمان»، و نظایر آن به صورت فردی، گروهی و سازمان یافته پدیدار می‌گردد. عوامل و زمینه‌های گوناگونی وجود دارند که می‌توانند موجب پیدایش و گسترش و ترویج فساد اداری به صورت بالقوه و بالفعل شوند.

با توجه به اهمیت حفظ سلامت و روابط و مناسبات اداری و پیشگیری و مقابله با فساد، از بدو پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون اقدامات متعددی در زمینه جرم‌انگاری مصادیق فساد صورت گرفته است که از جمله می‌توان به اتخاذ تدابیر قانونی مقرر در قوانینی از جمله قانون تعزیرات (مصوب ۱۳۶۲/۰۵/۱۸)، قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری (مصوب ۱۳۶۷/۰۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام)، قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح (مصوب ۱۳۷۱/۰۵/۱۸)، قانون رسیدگی به تخلفات اداری (مصوب ۱۳۷۲/۰۹/۱۷) و اصلاحات بعدی آن و ضمانت‌های اجرایی جزایی مقرر در قوانینی همچون قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) (مصوب ۱۳۷۵) اشاره کرد. به علاوه، آیین‌نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه در دستگاه‌های اجرایی (مصوب ۱۳۸۵/۰۹/۰۱ هیأت وزیران)، تصویب پذیرش کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد در مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۸۷، الحاق جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵) و در نهایت قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب ۱۳۹۰/۰۸/۰۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام اشاره کرد.

سؤال اصلی که در این مطالعه مطرح می‌شود این است که فساد اداری چه تأثیری بر توسعه کشورها دارد؟ راه‌های برون رفت

از این معضل مهم و کاهش عواقب منفی آن چیست؟

در پاسخ به سؤال اصلی فوق، این فرضیه اصلی مطرح می‌شود که فساد اداری بر توسعه اقتصادی و انسانی جوامع بیش‌ترین

تأثیر سوء را می‌گذارد.

مفهوم شناسی فساد اداری

در جوامع گوناگون برحسب نگرش‌ها، تعاریف گوناگونی از فساد مطرح شده است. کلمه فساد از ریشه فرانسوی (corruption) و ریشه لاتینی (Rumpere) به معنای «شکستن» یا «نقض کردن» گرفته شده است. آنچه که شکسته یا نقش می‌شود می‌تواند یک «شیوه رفتار اخلاقی یا اجتماعی و یا مقررات اداری» باشد. در زبان فارسی برای فساد، معانی مختلفی مانند: «تباهی»، «ستم»، «مال کسی را گرفتن»، «گزند»، «زیان»، «ظلم و ستم»، «شرارت» و «بدکاری» ذکر شده است.

الف) تعریف فساد اداری

طبق تعریف بیان شده در فرهنگ وبستر، «فساد، پاداش نامشروعی است که برای ورود فرد (کارگزار دولتی) به تخلف از وظیفه محوله پرداخت می‌شود».

«گونار میردال» عقیده دارد که فساد اداری به موارد گوناگون از انحراف یا اعمال قدرت شخصی و استفاده نامشروع از مقام و موقعیت شغلی قابل اطلاق است. «جی.اس.نای» فساد را رفتاری می‌داند که به دلیل جاه طلبی‌های شخصی، معرف انحراف از شیوه عادی انجام وظیفه باشد و به صورت تخلف از قوانین و مقررات و انجام دادن اعمالی از قبیل ارتشا، پارتی بازی و اختلاس تجلی می‌کند.

«مک مولن» معتقد است فساد، زمانی رخ می‌دهد که یک مامور دولت به ازای انجام دادن کاری که از آن نهی شده، رشوه‌ای نقدی و یا جنسی قبول کند.

از نظر «تانزی»، فساد براساس نقش وابستگی‌های اجتماعی و خانوادگی در تصمیم کارمندان، به این معنا است که یک کارمند و مسئول دولتی در اتخاذ تصمیم‌های اداری تحت تأثیر منافع شخصی و یا روابط و علایق خانوادگی و اجتماعی قرار گرفته، از این مسیر مرتکب فساد می‌شود.

از دیدگاه «تئوبالد»، فساد اداری یعنی استفاده غیرقانونی از اختیارات اداری و دولتی برای نفع شخصی.

موسسه گلوپ، فساد را «اقدامات غیرقانونی که از طریق آن‌ها شهروندان به مقامات دولتی رشوه می‌دهند تا مجوز بگیرند، قرارداد ببندند یا از مجازات بگریزند و به طور خلاصه، رشوه دادن برای فائق آمدن بر قانون یا قواعد بوروکراسی» تعریف کرده است.

فساد می‌تواند به گونه‌ای باشد که دو گروه یا دو نفر با مشارکت یکدیگر در انجام آن دخالت داشته باشند (مانند ارتشا و اخاذ) و یا اینکه توسط یک مقام دولتی به تنهایی صورت پذیرد (مانند اختلاس). از این تعریف نباید چنین برداشت کرد که فساد منحصر به

بخش دولتی است، بلکه در فعالیتهای بخش خصوصی نیز فساد وجود دارد. بنابراین، امکان وقوع فساد در هر دو بخش دولتی و خصوصی قابل تصور است.

در نهایت، بانک جهانی و سازمان شفافیت بین الملل، فساد را سوءاستفاده از اختیارات دولتی (قدرت عمومی) برای کسب منافع شخصی (خصوصی) می‌دانند. این تعریف مورد توافق عمومی در جهان است.

ب) انواع فساد اداری

تقسیم بندی انواع فساد امری دشوار به حساب می‌آید؛ زیرا صرف نظر از اختلاف نظرهایی که هر جامعه‌ای را از جامعه دیگر به دلیل تفاوت در ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی متمایز می‌سازد، میان نخبگان و توده‌های مردم نیز به دلیل گوناگونی دیدگاه‌های عمومی در طرز تلقی از فساد اختلاف نظر وجود دارد. همچنین در داخل یک جامعه نیز ارزش‌های ممدوح و اخلاقی در طول زمان تغییر می‌یابد. برخی از محققان معتقدند «فساد اداری» را باید با توجه به دیدگاه‌های عمومی مردم تعریف کرد. از این رو، اقدامی در چارچوب فعالیتهای اداری- دولتی، مصداق فساد را می‌یابد که از دید مردم جامعه غیراخلاقی و مضر باشد. با این حال، یک محقق علوم سیاسی به نام «هیدن هایمر» فساد اداری را به سه گونه سیاه، خاکستری و سفید تقسیم می‌کند.

۱. فساد اداری سیاه

کاری که از نظر توده‌ها و نخبگان سیاسی منفور است و عامل آن باید تنبیه شود. برای مثال می‌توان از دریافت رشوه برای ندیده گرفتن معیارهای ایمنی در احداث ساختمان نام برد.

۲. فساد اداری خاکستری

کاری که از نظر نخبگان منفور است؛ اما توده‌های مردم به آن بی‌اعتنایند؛ مثلاً کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که در بین مردم از محبوبیت چندانی برخوردار نیستند و کسی غیر از نخبگان سیاسی به مفید بودن آنها معتقد نیست.

۳. فساد اداری سفید

کاری که ظاهراً مخالف قوانین است، اما اکثر اعضای جامعه (نخبگان سیاسی و اکثر مردم عادی) آن را چندان مضر و با اهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه عامل آن باشند؛ مثل، چشم‌پوشی از موارد نقض مقررات که در اثر تغییرات اجتماعی و فرهنگی، ضرورت خود را از دست داده‌اند.

برخی از نویسندگان دیگر، تعاریف گوناگون ارائه شده از فساد را در سه دسته طبقه بندی می‌کنند: «اداری- دولتی محور، بازار محور و مبتنی بر حکمرانی خوب». این سه گروه از تعاریف فساد که بارها در متون مربوط به فساد مورد استناد واقع شده‌اند، به

عنوان نقطه آغازین تحلیل فساد سیاسی در تحقیق هیدن هایمر، با نام «فساد سیاسی» در سال ۱۹۷۰ و نسخه موفق تألیفی توسط هیدن هایمر و جاستون ولوین در سال ۱۹۸۹ بکار برده شده‌اند.

اما تعریف «اداری- دولتی» از فساد که توسط «نای» برای فساد مطرح گردیده و مرتبط با بحث ما است چنین است: «انحرافات که به دلیل نقطه نظرها و منافع شخصی (خانوادگی و باندبازی خیلی خصوصی)، کسب منافع مادی یا موقعیتی و یا عدول از قواعد به نوع خاصی از اعمال نفوذهای شخصی گرایانه صورت می‌پذیرد.»

این تعریف شامل موارد زیر است:

«رشوه‌خواری (استفاده از یک پاداش به منظور تأثیرگذاری بر قضاوت یک فرد امین)، پارتی بازی (حمایت یا بذل و بخشش ناشی از روابط شخصی به جای صلاحیت اخلاقی)، و سوءاستفاده مالی (بهره برداری غیرقانونی از منابع دولتی در جهت منفعت شخصی)».

در نگاهی دیگر، فساد اداری و سیاسی و مالی بخش دولتی را می‌توان به دو سطح «سیاسی و اداری» طبقه بندی کرد.

«فساد سیاسی» می‌تواند از «فساد اداری» مستقل یا وابسته به آن باشد و کنترلش مستلزم ایجاد شفافیت در قوانین انتخاباتی و قوانین تضاد منافع نمایندگان مجلس است. بر این اساس، توجه فساد به بخش دولتی و تمایز بین فعالیت‌های خصوصی و رسمی متمرکز است.

«پل هیود» فساد سیاسی را اینگونه تعریف می‌کند: «رفتار منحرف شده مقام‌های دولتی از ضوابط و وظایف رسمی خود به دلیل ملاحظات شخصی، حزبی، قومی یا منطقه‌ای».

«رز اکرمین» معتقد است: «رفتار فسادآمیز یا فعالیت‌های فساد آمیزی که در مرحله تهیه بودجه صورت می‌گیرد (یعنی در مرحله- ای که تصمیم‌های سیاسی حاکم است) را فساد سیاسی گویند». به اعتقاد وی، فساد سیاسی زمانی رخ می‌دهد که تصمیم‌گیران سیاسی، به طور مستقل یا از راه تبانی با مقام‌های فاسد، به نحوی مسیر منابع دولتی (عمومی) را تغییر دهند که رفاه جامعه کاهش یابد.

اگرچه فساد فراگیر و عمیق در بسیاری از کشورهای درحال توسعه وجود دارد و این امر به دلیل ساختارهای سست و آسیب‌پذیر این کشورها است، اما فساد نظام‌مند و نهادینه شده، اصلاحات سیاسی و اقتصادی اعمال شده در این کشورها را به طور جدی تهدید می‌کند.

بدین ترتیب درمی‌یابیم که فساد، مسأله‌ای مربوط به همه سیستم‌های حکومتی با هر نوع رویکرد اقتصادی است؛ ولی شدت، ضعف، گستره و عمق آن در جوامع گوناگون و فرهنگ‌های مختلف متفاوت است.

ج) سطوح فساد اداری

فساد اداری عمدتاً در دو سطح تظاهر می‌یابد:

سطح اول، مفاسدی است که بیشتر با نخبگان سیاسی مرتبط بوده، کارمندان عالی‌رتبه و مقامات ارشد دولت‌ها درگیر این نوع فساد هستند. احزاب سیاسی در این نوع از فساد درگیرند و زدوبندهای سیاسی، همزاد این نوع فسادها به شمار می‌آید. تعبیر «فساد بالانشینان یقه سفید» را در سطح اول می‌توان به کار گرفت. این نوع مفاسد، در بخش‌های «واردات»، «مزایده‌ها»، «مناقصه‌ها»، «خریدهای خارجی و داخلی کلان»، «بخش‌های مرتبط با فروش منابع زیرزمینی»، و «پروژه‌های بزرگ عمرانی» رخ می‌دهد.

فساد در سطح دوم، غالباً در میان کارمندان رده پایین شکل می‌گیرد و در این نوع فساد، «رشوه‌های عمومی»، «کارسازی‌های غیر قانونی» و مواردی از این دست قابل ذکر است. فساد در سطح دوم اصولاً با بخش خصوصی و سطح عمومی جامعه درگیر و در ارتباط است.

علاوه بر تقسیم بندی سطوح فساد اداری که در بالا بدان اشاره شد، دسته بندی دیگری در مورد سطوح فساد، از سوی برخی از اندیشمندان و نویسندگان مطرح شده است که به اجمال به آن می‌پردازیم:

۱. فساد تصاد (اتفاقی) و فساد نظام‌مند (حاد)

درجه شیوع فساد در میان جوامع مختلف متفاوت است و از درجه کم و استثنایی تا درجه بسیار رایج و قاعده‌مند تغییر می‌کند. اگر فساد کم باشد به آسانی قابل کشف و مجازات و نابودی است؛ اما وقتی فساد در جامعه بسیار رایج شود و به شکل قاعده‌مند درآید، احتمال کشف فساد و مجازات مجرمان، کاهش و انگیزه‌های دست یازیدن به فساد افزایش می‌یابد؛ زیرا برخلاف حالت اتفاقی، طرفین تمایلی به گزارش کردن خلاف به مراجع ذیصلاح ندارند. هر جا فساد قاعده‌مند شده باشد، نهادها، قوانین و ضوابط رفتاری با الگوهای ناصواب دیوان سالاران و کارگزاران دولتی مفسد تطابق می‌یابند. در این حالت، رشوه نیز می‌تواند باعث کندشدن رسیدگی به پرونده‌ها شود. یکی از متفکران به نام «هربرت وولین» فساد اتفاقی را به انجام خطا در بازی فوتبال تشبیه کرده است که داور با نشان دادن کارتی، بازیکن را جریمه می‌کند؛ در حالی که فساد نظام‌مند (حاد) مانند تشویق خشونت در بازی فوتبال است؛ به طوری که بازی تغییر ماهیت می‌دهد و به عامل درگیری تبدیل می‌شود. این شکل از فساد، توسعه اقتصادی بسیاری از کشورهای در حال توسعه را تهدید می‌کند.

۲. فساد سازمان یافته یا فساد فردی

در نظام اداری که فساد سازمان یافته وجود دارد، سرمایه گذاران می‌دانند به چه کسانی رشوه دهند و چه چیزی در قبال رشوه به دست آورند و اطمینان دارند که مجوزهای لازم را برای بنگاه‌های خود اخذ می‌کنند. فساد سازمان یافته، هنگامی اتفاق می‌افتد که وجه (رشوه) مورد نیاز و دریافت کننده آن، معین است و پرداخت وجه، موجب تضمین اجرای سفارش مورد نظر رشوه دهنده می‌شود. برخی چنین استدلال می‌کنند که فساد سازمان یافته ضرر کم تری دارد، چون در چنین نظامی، یک دیوان سالار فاسد، سهم کاملاً معینی از سود بنگاه را طلب می‌کند و نفع او در موفقیت بنگاه است. در فساد فردی، سرمایه‌گذاران باید به چندین مقام رسمی رشوه بدهند و ضمانتی هم نیست که با تقاضای رشوه بیشتری روبه رو نشوند و مجوزهای لازم نیز تهیه شود. فساد سامانه‌ای، یعنی فساد فراگیر، سازمان یافته و گسترده در کلیه سطوح مختلف دولت که مأموران دولتی و سیاستمداران هر دو به نحوی یکسان تقریباً در تمام دستگاه‌های دولتی در آن مشارکت دارند. فساد سامانه‌ای، در واقع پدیده‌ای سیاسی است که در لوای آن، کارگزاران و اعمال دولتی با سوء استفاده از موقعیت اداری، برای انتقال منافع و عواید نامشروع به خود و وابستگانشان، برنامه‌ریزی می‌کنند.

در واقع، این گروه با بسط وظایف دولت در زمینه‌های مالی، تنظیم بازار و نظارت بر آن و تصدی خدمات مهم و نیز حذف یا تضعیف رقابت اقتصادی، درصدد برخوانند آمد که جریان منافع و عواید نامشروع را از طریق مجاری رسمی به مسیر دلخواه هدایت کنند.

۳. فساد کلان، فساد خرد

فساد در سطح کلان با فساد در سطح خرد کاملاً متفاوت است؛ به گونه‌ای که فساد دولتمردان، وزرا و کارمندان عالی‌رتبه را فساد کلان و فساد کارمندان جزء، مثل افراد پلیس و مأموران گمرک را فساد خرد می‌گویند. کنترل فساد کلان، مقدم بر فساد خرد است؛ زیرا بدون کنترل فساد کلان، امیدی به حل مشکل فساد خرد نیست. فساد کلان، فساد است که توسط مقامات رده بالای اداری به صورت گروهی، شبکه‌ای با مبالغ قابل توجه صورت می‌گیرد. مرتکبان این نوع فساد، جزء گروه مجرمان «یقه سفید» و از صاحبان زر و زور هستند و با آنکه زیان‌ها و خسارات غیرقابل جبرانی بر پیکر اجتماع وارد می‌سازند، کمتر تحت تعقیب و مجازات دستگاه عدالت قرار می‌گیرند. این گروه با برخورداری از «توان توجیه» یا «حمایت» یا «امکان فرار» اصولاً مصون از تعقیب می‌مانند. مطالعات نشان می‌دهد که در کشورهای مختلف، فساد اداری در رده‌های میانی و پایینی نظام اداری تا حد زیادی به میزان فساد در بین سیاستگذاران و کارمندان عالی‌رتبه، بستگی دارد. چنانچه قسمتی از هیأت حاکمه، فاسد باشد برای دستیابی به درآمدهای فاسد از یک سو به کمک مدیران میانی، نیازمند است و از سوی دیگر، ناچار است نهادهای نظارتی و حسابرسی، مطبوعات، و نقش مراجع قضایی را تضعیف کند.

مفهوم فساد در اسناد بین المللی

✓ کنوانسیون امریکایی مقابله با فساد

این کنوانسیون که اولین کنوانسیون چندجانبه مربوط به مقابله با فساد، در نوع خود محسوب می‌شود، فساد را بدین شرح تعریف می‌کند:

- (۱) درخواست یا پذیرش هر نوع شیء دارای ارزش، پول یا دیگر منافع از قبیل هدیه، پیشکش، وعده یا امتیاز از سوی یک مأمور یا کارمند دولت یا هر فردی که به انجام وظایف عمومی اشتغال دارد، به طور مستقیم یا غیرمستقیم، برای خود یا هر فرد یا نهادی دیگر، در عوض انجام فعل یا ترک فعلی که مربوط به وظایف رسمی و عمومی او می‌شود.
- (۲) پیشنهاد یا اعطای مستقیم یا غیرمستقیم هر نوع شیء دارای ارزش پولی یا منفعت، از قبیل هدیه، پیشکش، وعده یا امتیاز، به یک کارمند یا مأمور دولت یا هر فردی که به انجام وظایف عمومی اشتغال دارد، برای خودش یا برای فرد یا نهادی دیگر، به منظور وا داشتن او به انجام فعل یا ترک فعلی در راستای انجام وظایف رسمی و عمومی وی.
- (۳) هرگونه فعل یا ترک فعل از سوی یک کارمند یا مأمور دولت یا فردی که به انجام وظایف عمومی اشتغال دارد، به منظور کسب منافع نامشروع برای خود یا برای طرف ثالث.
- (۴) استفاده متقلبانه یا اختفای عواید حاصل از هر یک از اعمال مجرمانه فوق.

علاوه بر آن، «ثروت اندوزی نامشروع» کارمندان و مقامات دولتی با استفاده از منصب عمومی خود نیز به عنوان یکی دیگر از مصداق‌های فساد منظور شده است.

✓ کنوانسیون مبارزه با فساد مقامات جوامع اروپایی یا مقامات دولت‌های عضو اتحادیه اروپا (۱۹۹۷)

در این کنوانسیون که در واقع، اولین سند جامع اروپایی برای مقابله با فساد محسوب می‌شود، فساد به دو دست «فساد غیرفعال» و «فساد فعال» تقسیم شده است. در واقع، منظور از «فساد غیرفعال» همان است که در بند «الف» ماده ۶ کنوانسیون امریکایی درج شده است. به عبارت دیگر، هرگونه درخواست امتیاز یا سود یا شیء مادی از سوی کارمند یا مأمور دولت یا دارنده هر منصب دولتی یا عمومی، به طور مستقیم یا غیر مستقیم، در ازای انجام یا خودداری از انجام عمل که در محدوده وظایف رسمی وی است، فساد غیرفعال محسوب می‌شود. در واقع، صرف چنین تقاضایی، فارغ از این که آیا محقق شده یا خیر، جرم محسوب می‌شود. پذیرش یا دریافت هرگونه امتیاز یا منفعت مادی، از سوی کارمند یا مأمور دولت نیز مشمول حکم فساد غیرفعال می‌شود.

«فساد فعال» روی دیگر این سکه است. منظور از فساد فعال، هرگونه پیشنهاد اعطا یا وعده دادن امتیازهای مادی به یک مقام دولتی در ازای تعهد وی به انجام یا خودداری از انجام وظایف رسمی به وی می‌باشد. فساد در این مفهوم، همان است که در بند

ماده ۶ کنوانسیون امریکایی ذکر شده است. به عبارت ساده‌تر، در «فساد غیرفعال» کارمند یا مأمور دولت یا فرد دارنده منصب دولتی یا شاغل در بخش عمومی، نقش اصلی را دارد. اگرچه این به معنای مبرا دانستن طرف دیگر (ارباب رجوع یا مشتری) نیست؛ اما در «فساد فعال»، ارباب رجوع آغازکننده جرم است. تا جایی که از دو سند فوق می‌توان استنباط کرد مفهوم فساد به طور عمده چیزی جز همان رشا و ارتشا نیست. این موضوع در سه سند مهم اروپایی ذیل در زمینه مقابله با فساد صریحاً ذکر شده است.

✓ کنوانسیون مقابله با رشوه دهی به مقامات عمومی خارجی در معاملات تجاری بین‌المللی

در این کنوانسیون که در تاریخ ۲۱ نوامبر ۱۹۹۷ به تصویب کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (Organization for economic Co-operation Development (OECD)) و پنج کشور غیر عضو (آرژانتین، برزیل، شیلی و اسلواکی) رسید، «جرم رشوه‌دهی به مقامات عمومی خارجی» این‌گونه تعریف شده است: «هرگونه پیشنهاد وعده یا اعطای امتیازی مادی یا غیر آن، به طور مستقیم یا از طریق واسطه‌ها، به یک مقام رسمی دولتی (عمومی) خارجی یا فرد ثالث به قصد واداشتن آن مقام به انجام و یا خودداری از انجام عملی خاص برخلاف وظایف رسمیش، به منظور کسب یا حفظ امتیازات تجاری یا سایر امتیازات نامشروع در فعالیت تجاری بین‌المللی.» تعریف ارائه شده در این کنوانسیون، منطبق با مفهوم «فساد فعال» است؛ با این تفاوت که در اینجا دامنه جرم مزبور به مراودات تجاری بین‌المللی تسری یافته است.

✓ کنوانسیون حقوق مدنی در خصوص فساد

در این کنوانسیون که با هدف ایجاد بیشتر در نظام‌های حقوقی کشورهای اروپایی علیه فساد تدوین گردیده، فساد این‌گونه تعریف شده است:

«درخواست، پیشنهاد اعطا یا پذیرش رشوه یا هر امتیاز غیرقانونی دیگر، به طور مستقیم یا غیرمستقیم، که موجب مخدوش شدن انجام صحیح وظایف یا مسئولیت‌های محول به گیرنده رشوه شود یا امتیازات یا عواید غیرقانونی برای او داشته باشد». بدین ترتیب، تدوین‌کنندگان کنوانسیون اخیر با تلفیق «مفهوم فساد غیرفعال و فساد فعال» تعریفی کلی از آن ارائه داده‌اند

✓ کنوانسیون حقوق جزایی در خصوص فساد (شورای اروپا ۱۹۹۹)

کنوانسیون حقوق جزایی در خصوص فساد، دسته‌بندی دقیق‌تری از انواع فساد ارائه داده است. در این سند، مصادیق فساد تحت عناوینی چون رشوه‌دهی فعال به مقامات رسمی داخلی، رشوه‌دهی غیرفعال به مقامات رسمی داخلی، رشوه‌دهی به اعضای مجامع عمومی داخلی، رشوه‌دهی به مقامات رسمی خارجی، رشوه‌دهی به اعضای مجامع عمومی به مقامات رسمی سازمان‌های بین‌المللی، رشوه‌دهی به اعضای مجامع پارلمانی بین‌المللی، رشوه‌دهی به قضات و مقامات دادگاه‌های بین‌المللی، سوءاستفاده از نفوذ، و جرائم مربوط به حسابرسی برشمرده شده است.

✓ کنوانسیون بین‌المللی مقابله با جرائم سازمان‌یافته فراملی (پالرمو ۲۰۰۰)

کنوانسیون سازمان ملل برای مقابله با جرائم سازمان‌یافته فراملی، اولین و مهم‌ترین سند چند جانبه بین‌المللی است که علاوه بر موضوعات دیگر، به جرائم مربوط به فساد پرداخته است. تعریف ارائه شده در این سند، تفاوت چندانی با تعاریف ارائه شده در اسناد امریکایی و اروپایی ندارد و در واقع، مجموعه‌ای برگزیده از همه آن‌ها است.

این کنوانسیون در بند ۱ ماده ۸ فساد را اینگونه جرم‌انگاری می‌کند: (۱) وعده اعطاء، پیشنهاد یا اعطای امتیاز غیرقانونی به یک مقام عمومی (دولتی) به طور مستقیم یا غیرمستقیم، برای خودش یا برای فرد یا نهادی دیگر، به قصد واداشتن آن مقام یا خودداری از انجام عملی که در راستای وظایف رسمی‌اش می‌باشد. (۲) درخواست یا پذیرش امتیازی غیرقانونی از سوی یک مقام عمومی (دولتی) به طور مستقیم یا غیرمستقیم، برای خود یا فرد یا نهاد دیگری به قصد انجام یا خودداری از انجام عملی در راستای وظایف رسمی‌اش، در ازای آن.

بدین ترتیب در این کنوانسیون نیز مفهوم «فساد» بیشتر به «رشا و ارتشا» محدود شده است. با این حال به نظر می‌رسد که جامعه بین‌المللی درصدد ارائه تعریفی موسع‌تر از فساد بوده است. گواه این مدعا، تلاش‌های جهانی است که در اجلاس مقدماتی اجلاس اصلی تدوین کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد صورت گرفته است.

✓ کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد

این کنوانسیون نیز مجموعه گسترده‌ای از تدابیر مندرج در کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان‌یافته فراملی را مورد توجه قرار داده و جرم‌انگاری و اعطای اختیارات تحقیق و تعقیب به دست‌اندر کاران مبارزه با فساد را الزامی می‌کند.

علاوه بر رشوه‌دهی فعال و غیرفعال به مقامات رسمی داخلی و خارجی که در تمامی اسناد منطقه‌ای پیشین و نیز کنوانسیون پالرمو، به عنوان مصداق فساد معرفی شده است، اعمال زیر نیز در این کنوانسیون به عنوان مصداق فساد در نظر گرفته شده‌اند: «استفاده نادرست یا تضييع اموال و دارایی‌های عمومی و دولتی توسط دارندگان مناصب عمومی، سوءاستفاده (یا تجارت) نفوذ از سوی دارندگان مناصب عمومی و دولتی، اختفای عواید حاصل از ارتکاب فساد، سوءاستفاده از مسئولیت، با هدف انتفاع شخصی - ثروت اندوزی غیرقانونی به وسیله سوءاستفاده از مقام رسمی، استفاده از اطلاعات طبقه‌بندی شده یا محرمانه با هدف انتفاع شخصی، تغییر کاربری و بهره‌برداری نادرست از اموال عمومی، کسب سودهای غیرمشروع، فساد (ارتشا و رشا) در بخش خصوصی، تطهیر پول‌ها و عواید حاصل از فساد، جرائم مرتبط با حسابرسی، دلالتی نفوذ توسط افراد متخصص».

علل مؤثر در بروز فساد اداری

بررسی‌های صورت گرفته بر روی پدیده فساد اداری، حکایت از پیچیده بودن و گسترده بودن علل مؤثر در شکل‌گیری این پدیده دارد.

به طور کلی، می‌توان علل اصلی شکل‌گیری این پدیده را به سه گروه تقسیم‌بندی کرد:

الف) علل فرهنگی و محیطی

در نظام اداری کنونی، انتصاب و اختصاص پست‌های سازمانی بر مبنای رفق بازی و یا رشوه، به صورت امری عادی درآمده و تباری بین افراد متمول، سیاستمداران و عوامل بوروکراسی اداری برای عبور از فیلترهای نظام اداری، یک جریان پذیرفته شده است که نتیجه آن، بروز فساد به ویژه در سطح کلان جامعه بوده است.

ب) علل شخصیتی

در تمام کشورها به ویژه کشورهای توسعه یافته، برای پست‌های اداری و سازمانی، شرایط احراز معرفی می‌گردد که انتخاب و انتصاب افراد بر مبنای آن شرایط صورت می‌گیرد. در محتوای شرایط احراز موقعیت‌های اداری و دولتی، بخشی به ویژگی‌های شخصیتی مدیر اختصاص داده شده است. علت آن نیز به اهمیت و نقش ویژگی‌های شخصیتی مدیران در رفتارهای سازمانی برمی‌گردد که از خود نشان می‌دهند. چنانچه بر مبنای رفق بازی یا رشوه، فردی برای پستی انتخاب شده است که شرایط آن را نداشته، در این جا بروز فساد، اجتناب ناپذیر است.

ج) علل اداری و سازمانی

یکی از واقعیت‌های نظام اداری کنونی این است که واحدهای اداری معمولاً با تعداد زیادی از قوانین و مقررات غیرواقعی و یا غیرضروری مواجه هستند و ابهامات موجود در رویه‌های اداری و استانداردهای جاری کار، امکان هرگونه تصمیم و اقدامات خودسرانه را به کارگزاران آنها می‌دهند. به علاوه، فرایندهای پیچیده و چندلایه امور اداری نیز عامل تشویق مراجعان به پیشنهاد رشوه برای تسریع کار هستند. از طرفی، کمی حقوق کارکنان بخش خدمات اجتماعی هم دلیل کاهش تدریجی مقاومت و عادت بعدی آنان به قبول این پیشنهادها است.

از منظر دیگر، عوامل مؤثر بر فساد اداری را به دو دسته «عوامل درون سازمانی» و «عوامل برون سازمانی» تقسیم می‌شوند.

عوامل درون سازمانی

- مسائل رفتاری متأثر از ناهنجاری‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... (کارکنان تحت سرپرستی و نیز ناتوانی مدیران در تأمین نیازهای پرسنلی و رفع موانع رفتار آنان)،
- امور ساختاری و سازمانی، مثل عدم تناسب امکانات پرسنلی، مالی و اعتباری با اهداف و فعالیت‌های سازمان که ناشی از محدودیت در منابع انسانی و مالی یا ضعف سیستم‌های کنترل داخلی و ... است.

عوامل برون سازمانی

- نیازها، انتظارات متقن و غیرمتقن اشخاص حقیقی و حقوقی مختلف دارای نفوذ در مردم،
 - مشکلات وضعی و اجرایی قوانین و مقررات مورد عمل،
 - عدم تناسب قوانین و مقررات با نیازها و اقتضائات جامعه، تغییرات و تحولات قوانین و بعضاً تعارض آن‌ها با یکدیگر. همچنین وجود ابهام یا اجمال درخصوص برخی از قوانین و مقررات و قابلیت تعبیر و تفاسیر متعدد از آن‌ها، و عدم انطباق دستورالعمل‌ها و آیین نامه‌های مدون با مفاد قوانین مربوط،
 - مسائل و مشکلات مربوط به جذب، آموزش و نگهداری افراد متخصص و کارآمد،
 - عملکرد مدیران قبلی و تأثیرگذاری آن بر عملکرد جاری دستگاه اجرایی.
- در مجموع، یکی از مهم‌ترین دلایل اشاعه فساد اداری، فقدان ساختارهای شفاف و روشن انجام امور در سازمان‌ها است. در محیط‌های اداری غیرشفاف و مبهم، امکان کج‌روی‌های اداری افزایش می‌یابد و انجام رفتارهای فساد آلود تسهیل می‌شود. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که مؤثرترین و کارآمدترین شیوه مبارزه با فساد اداری، خروج از فضای تاریک، و شفاف‌سازی محیط و ساختار اداری است.

انواع تخلفات اداری

تخلفات اداری را می‌توان براساس ماده ۸ «قانون رسیدگی به تخلفات اداری» به بخش مالی و اداری تقسیم نمود.

الف) تخلفات مالی

از جمله تخلفات مالی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. اختلاس
۲. عدم رعایت انضباطات اقتصادی و مالی
۳. تبانی در انجام معاملات و ...

ب) تخلفات اداری

از جمله تخلفات تخلف اداری می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. ترک خدمت در ساعت موظف اداری
۲. تاخیر در ورود و خروج غیر مجاز
۳. ایجاد نارضایتی در ارباب رجوع
۴. گم کردن پرونده‌ها و اسناد دولتی رسمی و ...

بررسی تفاوت‌های تخلف اداری با جرم

سرشت کیفرهای اداری

اصل در مجازات اداری این است که این کیفرها مستقل از مجازات‌های قوانین جزایی است و در سرشت با آن یکی نیست. با این حال میان آن دو شباهت‌ها و نزدیکی‌های بسیاری است و این همانندی‌ها و بیگانگی‌ها با پروا به ماده ۱۸ قانون رسیدگی به تخلفات اداری آورده می‌شود. اگر خطای اداری مستخدم از نظر قانون جزا نیز جرم باشد، هیئت رسیدگی مکلف خواهد بود که پرونده کارمند خطاکار را برای رسیدگی به مراجع قضایی بفرستد. اگر مراجع قضایی تشخیص دهند که جرمی روی داده است پیروی از این تشخیص لازم و اداره ملزم به پذیرفتن این نظر است. هدف از تعقیب جزایی حمایت از منافع جامعه است و قصد از تعقیب انتظامی پاسداری از حیثیت و منافع سازمان دستگاه اداری است. به این دلیل ساده تعقیب مقام‌های قضایی نمی‌تواند اداره را از تعقیب قضایی اداری باز دارد ولی تا پایان بررسی قضایی و صدور رای، تعقیب متوقف می‌شود. (تبصره ۳ ماده ۲۶ قانون رسیدگی به تخلفات اداری).

تفاوت‌های تخلف اداری با جرم

- ۱ - «رابطه منطقی بین جرایم و تخلفات اداری، عموم و خصوص من وجه است. مقایسه موارد احصا شده در ماده ۸ ق.ر.ت.ا و عناوین جزایی مندرج در قانون مجازات اسلامی این رابطه را تایید می‌کند، مثلاً اختلاس هم جرم است و هم تخلف اداری، غیبت غیرموجه، تخلف اداری است، ولی جرم نیست.
- ۲ - آنچه در حقوق جزا ضرورت مقابله با جرم را توجیه می‌کند، دفاع از نظم عمومی است، حال آنکه سبب رسیدگی به تخلفات اداری، تخلف از نظم سازمان متبوعه کارمند است.
- ۳ - به موجب اصل ۳۶ ق.ا حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح به رسیدگی جرایم عمومی یعنی، دادگستری صورت گیرد، در صورتی که رسیدگی به تخلفات اداری کارمندان، در صلاحیت هیات‌های رسیدگی به تخلفات اداری کارمندان است که اینان مطابق ماده ۱ ق.ر.ت.ا، نمایندگان دولت در هر یک از دستگاه‌های مشمول قانون هستند.
- ۴ - قلمرو جرایم، کلیه ساکنان کشور را شامل می‌شود، در صورتی که تخلفات اداری تنها خاص کارمندان اداری است.
- ۵ - مجازات پیش بینی شده در قوانین کیفری شدید است، در حالی که مجازات‌های انضباطی خفیف بوده و تنها شامل حالات استخدام می‌شود. به همین سبب، آیین دادرسی جرایم، از تشریفات زیادی برخوردار است.

۶ - قواعد و اصول معمول در حقوق جزا عیناً در مورد قواعد انضباطی و اداری اجرا نمی‌شود، مثلاً اصلاً قانونی بودن جرم، در حقوق اداری وجود ندارد و هر عملی که خلاف شئون کارمند باشد، قابل مجازات است و این اعمال از قبل قابل پیش بینی نیستند و نمی‌توان همه آنها را تعیین و توصیف نمود.

۷ - موضوع مقررات انضباطی مثل جرایم، عمومی نیست، بنابراین ممکن است عملی در یک اداره تخلف به حساب آید، ولی در اداره دیگر نه.

۸ - اعتبار قضیه مختومه در مقررات انضباطی جاری نیست. بنابراین کسی که از نظر اتهام اخذ رشوه در دادگاه تبرئه شده، ممکن است به علت ارتکاب همان عمل در دادگاه انضباطی محکوم شود، چون ارتکاب جرم مستلزم احراز عناصر و شرایطی است. مثلاً کسی که برای انجام عملی، قرار گرفتن رشوه را گذاشته، از لحاظ انضباطی قابل مجازات است، در صورتی که مرتکب جرم ارتشاء نشده است.

۹ - اگر دلیلی که متهم در دادگاه کیفری ارائه می‌کند مورد قبول واقع نشود، این مانع نمی‌شود که از همین دلیل، در دادگاه انتظامی بهره‌مند شود، فی الواقع دادگاه انتظامی می‌تواند از دلایلی که عادتاً در دادگاه پذیرفته نیست، استفاده کند.

۱۰ - احکام صادره برای تخلفات اداری از طرف دادگاه‌های اداری، برخلاف احکام قضایی، تنها در دیوان عدالت اداری قابل شکایت و منحصراً از لحاظ شکلی قابل رسیدگی هستند.

۱۱ - مجازات‌های انتظامی تناسب و ارتباط با شغل متخلف دارد مانند توبیخ، تعلیق یا انفصال از اداره، ولی در جرایم، غالباً ارتباطی بین شغل و کیفر وجود ندارد مثل حبس، جزای نقدی. بعضی از حقوقدانان اسلامی به عدم تفاوت ماهوی بین جرم و خطای اداری اعتقاد دارند. عبدالقادر عوده در تشریح الجنایة الاسلامیة می‌نویسد: «آنچنان که حقوقدانان امروز بین جرم جنایی و جرم تادیبی یا خطای اداری فرق گذاشته‌اند، فقیهان، تفاوتی بین آنها قائل نشده‌اند. علت این امر از جهتی به طبیعت مجازات‌های شرعی و از جهت دیگر به تحقق بخشیدن به عدالت اسلامی برمی‌گردد، زیرا جرایم در شریعت، یا جرایم حدودند و یا جرایم قصاص و یا جرایم تعزیر. پس اگر خطای اداری به صورت جرمی از جرایم قصاص یا حدود درآمد، به همان مجازات عقوبت می‌گردد. محاکمه جنایی مجرم و عقوبت وی به مجازات‌های معین جرایم حدود و قصاص، مانع از محاکمه تادیبی و اجرای مجازات‌های تادیبی بر او است، زیرا مجازات‌های تادیبی تنها مجازات‌های تادیبی هستند و آنها مجازات جنایی‌اند، پس گویا مجرم به خاطر یک عمل، دوبار به مجازات جنایی عقوبت می‌گردد تا چه رسد به مجازات‌های قصاص و حدود که اشد مجازات‌های شریعتند و برای تادیب و منع جرم کفایت می‌کند. هنگامی که جرم کارمند مشمول حد یا قصاص نباشد، در نتیجه از تعزیرات است. خواه نصوص شرعی بر آن دلالت کند و یا مجلس قانون‌گذاری براساس اقتداری که نصوص شرعی داده، آن را تحریم کند. وقتی جرم از تعزیرات باشد، محاکمه

تادیبی جایز نیست، چون تمامی مجازات‌های تادیبی از قبیل توبیخ، عزل و مانند آن، مجازات‌های تعزیری هستند. پس اگر کارمند قبلاً محاکمه تادیبی شود و سپس محاکمه جنایی گردد، در هر مرتبه به مجازات تعزیری محاکمه شده است و این چیزی است که نصوص شریعت قبول نمی‌کند، زیرا قاعده کلی در نصوص شریعت است که «انسان برای فعل واحد، دوبار مجازات نشود». قانون- گذار، این نظر را نپذیرفته و در تبصره ۳ ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری حکم کرده است: «... رای به تخلف اداری کارمند تنها در حدود و مجازات‌های اداری معتبر است و به معنی اثبات جرم‌هایی که موضوع قانون مجازات اسلامی است، نیست». همچنین در ماده ۱۹ همین قانون تاکید می‌کند: «... هرگونه تصمیم مراجع قضایی، مانع اجرای مجازات‌های اداری نخواهد بود...».

۱۲ - تخلفات اداری، اگر چه ممکن است در مقایسه با جرایم دیگر، نظیر قتل و سرقت، رعب‌انگیز نباشند، اما به لحاظ تاثیرگذار بودن در تخریب اجتماع و انحراف عمومی جامعه بیش از خطاهای دیگر باید مورد ملاحظه و توجه قرار بگیرند. به تعبیر دیگر، بارزترین نشانه انحراف دولت (به معنای عام) و جامعه از قانون، زیاده‌تر از حد طبیعی بودن تخلفات اداری است. اگر در خانواده دولت میزان فساد زیاد شود، جامعه با یک فاجعه واقعی روبه‌رو است، زیرا براساس قاعده، کارکنان دولت شاخص‌ترین افراد جامعه‌اند و بروز تخلف و انحراف در چنین قشری مشکلی نیست که بتوان به سادگی از کنار آن گذشت.

۱۳ - اختلاف از جهت جنبه‌های عام و خاص آنها پدیده جنایی، برهم زنده نظم عمومی بوده و لذا محدوده حقوق جزا شامل کلیه کسانی که ساکن کشور هستند، می‌شود. لذا مدعی‌العمومی به نمایندگی از سوی جامعه مرتکبان جرایم را تحت پیگرد قرار می‌دهد، لیکن دادستان اداری و انتظامی به نمایندگی از همان جمعیت و کانون و نه به نمایندگی جامعه، تعقیب و تنبیه متخلف را تقاضا می‌کند.

۱۴ - اختلاف از جهت طبع عکس‌العمل‌ها پدیده جنایی به وسیله مجازات‌هایی که نوعاً بر فرد حقیقی تعلق می‌گیرد، سزادهی می‌شود که تحت عنوان مجازات تا مرحله اعدام و سلب حیات مرتکب، پیش می‌رود. لیکن طبع مجازات‌های اداری سبک‌تر و بعضاً در حواشی مجازات‌های عمومی قرار می‌گیرند و ضمانت اجراهای ساده‌ای دارند.

۱۵ - اختلاف از جهت مرجع رسیدگی - مرجع رسیدگی در امور کیفری پدیده جنایی، دادگاه کیفری بوده که طبق قانون تشکیل یافته و اداره می‌شوند، لیکن مجازات‌های اداری در محل اداره تشکیل یافته و تابع قوانین خاص می‌باشند.

۱۶ - اختلاف از جهت عنصر قانونی - در جرایم تعیینی به وسیله قانون‌گذار، معمولاً عناصر مجرمانه دقیقاً تعریف می‌گردد، در حالی که در تعریف تخلفات انضباطی، صراحت و تنجیز پدیده جنایی وجود ندارد و این تعریف معمولاً به بخشنامه سپرده شده است.

قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد

فصل اول – تعاریف و اشخاص مشمول

ماده ۱- تعاریف

الف - فساد در این قانون هرگونه فعل یا ترک فعلی است که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی که عمداً و با هدف کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری، با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرد یا ضرر و زبانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم وارد نماید نظیر رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوءاستفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت‌های غیرقانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص‌های غیرقانونی، جعل، تخریب یا اختفاء اسناد و سوابق اداری و مالی.

ب - مؤسسات خصوصی حرفه‌ای عهده‌دار مأموریت عمومی، مؤسسات غیردولتی می‌باشند که مطابق قوانین و مقررات، بخشی از وظایف حاکمیتی را بر عهده دارند نظیر کانون کارشناسان رسمی دادگستری، سازمان نظام پزشکی و سازمان نظام مهندسی.

ج - تحصیل مال نامشروع، موضوع ماده (۲) قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام.

ماده ۲- اشخاص مشمول این قانون عبارتند از:

الف - افراد مذکور در مواد (۱) تا (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸

ب - واحدهای زیر نظر مقام رهبری اعم از نظامی و غیرنظامی و تولیت آستان‌های مقدس با موافقت ایشان

ج - شوراهای اسلامی شهر و روستا و مؤسسات خصوصی حرفه‌ای عهده‌دار مأموریت عمومی

د - کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی موضوع این قانون

فصل دوم – تکالیف دستگاه‌ها در پیشگیری از مفاسد اداری

ماده ۳- دستگاه‌های مشمول بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون و مدیران و مسئولان آنها مکلفند:

الف - کلیه قوانین و مقررات اعم از تصویب‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها، رویه‌ها، تصمیمات مرتبط با حقوق شهروندی نظیر فرآیندهای کاری و زمان‌بندی انجام کارها، استانداردها، معیار و شاخص‌های مورد عمل، مأموریت‌ها، شرح وظایف دستگاه‌ها و واحدهای مربوط، همچنین مراحل مختلف اخذ مجوزها، موافقت‌های اصولی، مفاصاحساب‌ها، تسهیلات اعطائی، نقشه‌های تفصیلی

شهرها و جداول میزان تراکم و سطح اشغال در پروانه‌های ساختمانی و محاسبات مربوط به مالیات‌ها، عوارض و حقوق دولت، مراحل مربوط به واردات و صادرات کالا را باید در دیدارگاه‌های الکترونیک به اطلاع عموم برسانند.

ایجاد دیدارگاه‌های الکترونیک مانع از بهره‌برداری روش‌های مناسب دیگر برای اطلاع‌رسانی به هنگام و ضروری مراجعین نیست.

ب - متن قراردادهای مربوط به معاملات متوسط و بالاتر موضوع قانون برگزاری مناقصات که به روش مناقصه، مزایده، ترک تشریفات و غیره توسط دستگاه‌های مشمول بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون منعقد می‌گردد و همچنین اسناد و ضمیمه آنها و هرگونه الحاق، اصلاح، فسخ، ابطال و خاتمه قرارداد پیش از موعد و تغییر آن و نیز کلیه پرداخت‌ها، باید به پایگاه اطلاعات قراردادهای وارد گردد.

معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور موظف است حداکثر ظرف سه ماه پس از ابلاغ این قانون آیین‌نامه اجرائی آن شامل ضوابط و موارد استثناء، نحوه و میزان دسترسی عموم مردم به اطلاعات قراردادهای را تهیه کند و به تصویب هیأت وزیران برساند و ظرف یک سال پایگاه اطلاعات قراردادهای را ایجاد نماید.

تبصره ۱- قراردادهایی که ماهیت نظامی یا امنیتی دارد و نیز مواردی که به موجب قوانین، افشاء اطلاعات آنها ممنوع می‌باشد و یا قراردادهای محرمانه از شمول این حکم مستثنی است. تشخیص محرمانه بودن قراردادهای مذکور بر عهده کارگروهی مرکب از معاونین وزراء اطلاعات و امور اقتصادی و دارایی و معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و معاون دستگاه مربوط حسب مورد است.

تبصره ۲- تأخیر در ورود اطلاعات مذکور در بندهای فوق یا ورود ناقص اطلاعات یا ورود اطلاعات برخلاف واقع در پایگاه‌های مذکور تخلف محسوب می‌شود و متخلف به شش ماه تا سه سال انفصال موقت از خدمت در دستگاه‌های موضوع بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون محکوم می‌گردد.

ماده ۴- به منظور پیشگیری از شکل‌گیری فساد طبق تعریف ماده (۱) این قانون، وزارت اطلاعات موظف است نقاط مهم و آسیب‌پذیر در فعالیت‌های کلان اقتصادی دولتی و عمومی مانند معاملات و قراردادهای بزرگ خارجی، سرمایه‌گذاری‌های بزرگ، طرح‌های ملی و نیز مراکز مهم تصمیم‌گیری اقتصادی و پولی کشور در دستگاه‌های اجرائی را در صورت وجود گزارش موثق و یا قرائن معتبر مبنی بر تخلف یا سوء عملکرد، با کسب مجوز قضائی لازم پوشش اطلاعاتی کافی و مناسب بدهد.

تبصره ۱- وزارت اطلاعات نیز در پرونده‌های فساد مالی کلان ضابطه قوه قضائیه محسوب می‌شود.

تبصره ۲- وزارت اطلاعات موظف به پشتیبانی از بانک اطلاعاتی موجود در دبیرخانه است.

ماده ۵ - محرومیت‌های موضوع این قانون و اشخاص مشمول محرومیت، اعم از حقیقی و یا حقوقی به قرار زیر است:

الف - محرومیت‌ها:

- ۱- شرکت در مناقصه‌ها و مزایده‌ها یا انجام معامله یا انعقاد قرارداد با دستگاه‌های موضوع بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون با نصاب معاملات بزرگ مذکور در قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۵
 - ۲- دریافت تسهیلات مالی و اعتباری از دستگاه‌های موضوع بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون
 - ۳- تأسیس شرکت تجاری، مؤسسه غیرتجاری و عضویت در هیأت مدیره و مدیریت و بازرسی هر نوع شرکت یا مؤسسه
 - ۴- دریافت و یا استفاده از کارت بازرگانی
 - ۵- اخذ موافقتنامه اصولی و یا مجوز واردات و صادرات
 - ۶- عضویت در ارکان مدیریتی و نظارتی در تشکل‌های حرفه‌ای، صنفی و شوراها
 - ۷- عضویت در هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری، انتظامی و انتصاب به مشاغل مدیریتی
- ب - اشخاص مشمول محرومیت و میزان محرومیت آنان:
- ۱- اشخاصی که به قصد فرار از پرداخت حقوق عمومی و یا دولتی مرتکب اعمال زیر می‌گردند متناسب با نوع تخلف عمدی به دو تا پنج سال محرومیت به شرح زیر محکوم می‌شوند:
 - ۱-۱- ارائه متقلبانه اسناد، صورت‌های مالی، اظهارنامه‌های مالی و مالیاتی به مراجع رسمی ذی‌ربط، به یکی از محرومیت‌های مندرج در جزءهای (۱)، (۲) و (۳) بند (الف) این ماده و یا هر سه آنها
 - ۱-۲- ثبت نکردن معاملاتی که ثبت آنها در دفاتر قانونی بنگاه اقتصادی، براساس مقررات، الزامی است یا ثبت معاملات غیرواقعی، به یکی از محرومیت‌های مندرج در جزءهای (۱)، (۲) و (۶) بند (الف) این ماده یا جمع دو و یا هر سه آنها
 - ۱-۳- ثبت هزینه‌ها و دیون واهی، یا ثبت هزینه‌ها و دیون با شناسه‌های اشخاص غیرمرتبط یا غیرواقعی در دفاتر قانونی بنگاه، به یکی از محرومیت‌های مذکور در جزءهای (۱)، (۲) و (۵) بند (الف) این ماده و یا جمع دو و یا هر سه آنها
 - ۱-۴- ارائه نکردن اسناد حسابداری به مراجع قانونی یا امحاء آنها قبل از زمان پیش‌بینی شده در مقررات، به یکی از محرومیت‌های مندرج در جزءهای (۳) و (۶) بند (الف) این ماده یا هر دو آنها
 - ۵- استفاده از تسهیلات بانکی و امتیازات دولتی در غیرمحل مجاز مربوط، به یکی از محرومیت‌های مندرج در جزءهای (۱)، (۲)، (۴) و (۶) بند (الف) این ماده یا جمع دو یا بیشتر آنها
 - ۶- استنکاف از پرداخت بدهی معوق مالیاتی یا عوارض قطعی قانونی در صورت تمکن مالی و نداشتن عذر موجه، به یکی از محرومیت‌های مندرج در جزءهای (۱)، (۲)، (۳) و (۴) بند (الف) این ماده یا جمع دو یا بیشتر آنها

تبصره ۱- اگر مرتکب، از کارکنان دستگاه‌های موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری باشد، به محرومیت مندرج در جزء (۷) بند (الف) نیز محکوم می‌شود.

تبصره ۲- حدنصاب مالی موارد مذکور برای اعمال محرومیت به تنهایی یا مجموعاً، معادل ده برابر نصاب معاملات بزرگ یا بیشتر موضوع قانون برگزاری مناقصات در هر سال مالی است.

۲- محکومان به مجازات‌های قطعی زیر، در جرائم مالی عمدی تصریح شده در این قانون، به مدت سه سال از تاریخ قطعیت رأی، مشمول کلیه محرومیت‌های مندرج در بند (الف) این ماده می‌شوند، مشروط بر اینکه در حکم قطعی دادگاه به محرومیت‌های موضوع این قانون محکوم نشده باشند:

۲-۱- دو سال حبس و بیشتر

۲-۲- جزای نقدی به میزان ده برابر نصاب معاملات بزرگ و یا بیشتر، موضوع قانون برگزاری مناقصات

۲-۳- محکومان به مجازات قطعی دو بار یا بیشتر که مجموع مجازات آنان از جزءهای (۱-۲) و یا (۲-۲) بیشتر باشد.

ماده ۶ - هیأتی مرکب از یک نفر قاضی به انتخاب رئیس قوه قضائیه، نماینده وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت اطلاعات، سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون ایران تشکیل می‌شود تا پس از رسیدگی و تشخیص موارد مطروحه درباره افراد مشمول ماده این قانون، گزارش مستدل و مستند خود را از طریق دبیرخانه برای رسیدگی به قوه قضائیه پیشنهاد و در غیر این صورت پرونده را مختومه نماید. قوه قضائیه موظف است در شعبه‌ای مرکب از سه نفر قاضی که توسط رئیس قوه قضائیه انتخاب می‌شوند با رعایت اصول آیین دادرسی به گزارش‌های هیأت مذکور رسیدگی کند. حکم صادره از این دادگاه قطعی است.

تبصره ۱- اگر متخلف برای تأمین حقوق دولتی یا عمومی یا حسن جریان امور، اقدامات مؤثری کرده باشد، دادگاه چه درباره موضوع تصمیم‌گیری کرده باشد و یا پرونده مفتوح باشد، می‌تواند مدت محرومیت را به حداقل یک سال کاهش دهد. اگر متهم از مراجع قضائی حکم براءت یا منع تعقیب دریافت کند، دبیرخانه برای رفع محرومیت اقدام می‌کند.

تبصره ۲- اگر شخص، مرتکب چند مورد از تخلفات موضوع ماده (۵) شده باشد، با توجه به نوع تخلفات، شخصیت مرتکب و اوضاع و احوال قضیه، به دو یا چند مجازات مذکور در بند (الف) ماده (۵) محکوم می‌شود و در هر صورت، مجازات، بیش از پنج سال محرومیت نیست.

تبصره ۳- دستگاه‌های نظارتی، بازرسان قانونی شرکت‌ها و مؤسسات و وزارت امور اقتصادی و دارایی، موظفند تخلفات را به هیأت مذکور در صدر ماده اعلام کنند.

تبصره ۴- هیأت می‌تواند شعب متعدد با ترکیب مشابه صدر این ماده داشته باشد، تعداد، محل تشکیل هیأت، طرز تشکیل، اجرای تصمیمات مربوط به درج نام اشخاص در فهرست محرومیت و یا خروج نام آنان و نیز نحوه دسترسی و سایر امور اجرایی، به موجب آیین‌نامه‌ای است که ظرف سه ماه توسط سازمان بازرسی کل کشور با همکاری سایر دستگاه‌های مذکور در این ماده تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.

تبصره ۵- اعمال محرومیت‌های مذکور در ماده (۵) این قانون مانع رسیدگی به تخلفات اداری و جرائم ارتكابی مرتکبین در مراجع ذی‌صلاح نیست و دستگاه‌های ذی‌ربط نیز موظفند طبق مقررات، موضوعات مربوط به تأمین حقوق دستگاه خود را به نحو مؤثر و بدون وقفه پیگیری کنند.

تبصره ۶- دبیرخانه و بانک اطلاعات مربوط، موضوع پایگاه اطلاعاتی فهرست محرومیت در محل سازمان بازرسی کل کشور تشکیل می‌شود.

ماده ۷- دولت موظف است با همکاری سایر قوا به منظور فرهنگ‌سازی و ارتقاء سلامت نظام اداری براساس منابع اسلامی و متناسب با توسعه علوم و تجربیات روز دنیا ظرف شش ماه پس از تصویب این قانون «منشور اخلاق حرفه‌ای کارگزاران نظام» را تدوین نماید.

تبصره - کلیه دستگاه‌های موضوع بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون مکلفند براساس وظایف و مأموریت‌های خود در چهارچوب «منشور اخلاق حرفه‌ای کارگزاران نظام» به تدوین «رفتار حرفه‌ای و اخلاقی مقامات موضوع ماده (۷۱) قانون مدیریت خدمات کشوری و سایر مدیران و کارکنان» خود اقدام نمایند.

ماده ۸- به منظور پیشگیری از شکل‌گیری فساد، تکالیف ذیل حسب مورد بر عهده معاونت‌های برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی و توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور است:

الف - به تدوین سیاست‌ها و راهکارهای شفاف‌سازی اطلاعات و استقرار و تقویت نظام‌های اطلاعاتی و استانداردسازی امور و مستند نمودن فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی برای ثبت و ضبط شفاف و جامع کلیه عملیات، اطلاع‌رسانی لازم به عموم مردم و همچنین تأمین نیازهای اطلاعاتی دستگاه‌های نظارتی و اطلاعاتی کشور اقدام نماید.

ب - درباره آن دسته از فرآیندهای اداری از جمله نقل و انتقال اموال غیرمنقول، ثبت شرکت‌ها و واحدهای تولیدی، اخذ مجوز مراحل مختلف صادرات و واردات و امور مربوط به اتباع بیگانه که انجام آن به چند سازمان مربوط می‌گردد، به ایجاد و راه‌اندازی فرآیندهای مرتبط و مکانیزه به گونه‌ای که نیاز به مراجعه اشخاص به ادارات مزبور به حداقل کاهش یابد، اقدام نماید.

ج - ترتیباتی را اتخاذ نماید که ظرف یک سال پس از تصویب این قانون کلیه معاملات بزرگ مندرج در قانون مناقصات اشخاص مشمول بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) تنها با گشایش اعتبار ریالی از طریق نظام بانکی صورت گیرد.

ماده ۹- وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است:

الف - در اجرای وظایف قانونی خود به اعمال نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی اشخاص حقیقی و حقوقی اقدام و هرگونه سوء جریان را به همراه پیشنهادهای اصلاحی به مراجع ذی‌ربط منعکس نماید.

ب - ظرف حداکثر دو سال پس از تصویب این قانون نظام جامع اطلاعات مالیاتی و پایگاه اطلاعات چک‌های بلامحل و سفته‌های واخواستی و بدهی‌های معوق به اشخاص مذکور در بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون را راه‌اندازی نماید.

ج - پایگاه اطلاعاتی رتبه‌بندی اعتباری اشخاص حقوقی و نیز تجار مذکور در قانون تجارت را راه‌اندازی نماید و آن را در دسترس مؤسسات اعتباری و اشخاص قرار دهد.

تبصره - آیین‌نامه مربوط به نحوه رتبه‌بندی حدود دسترسی اشخاص و مؤسسات اعتباری و نحوه همکاری دستگاه‌ها برای تحلیل اطلاعات پایگاه مذکور در بندهای (ب) و (ج) توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون ایران تهیه می‌شود و به تصویب هیأت‌وزیران می‌رسد.

د - ظرف یک سال پس از تصویب این قانون برنامه راهبردی مشخص در مورد بازارچه‌های مرزی، مناطق آزاد و ویژه تجاری و اقتصادی و اسکله‌های خاص تدوین نماید و به تصویب هیأت‌وزیران برساند.

ه - ظرف سه سال از تصویب این قانون قراردادهای تبادل اطلاعات مالیاتی، گمرکی و بورس را از طریق سازمان مالیاتی، گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان بورس اوراق بهادار با سازمان‌های متناظر در کشورهای دیگر منعقد نماید و اقدامات قانونی لازم را برای تصویب در مجلس شورای اسلامی به‌عمل آورد.

ماده ۱۰- وزارت کشور موظف است تمهیدات لازم را درباره توسعه و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه پیشگیری و مبارزه با فساد و سنجش شاخص‌های فساد با رعایت مصالح نظام و در چهارچوب قوانین و مقررات مربوط فراهم آورد و گزارش سالانه آن را به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.

ماده ۱۱- قوه قضائیه موظف است:

الف - ظرف یک سال ضمن بازنگری قوانین جزائی مرتبط با جرائم موضوع این قانون و بررسی خلاءهای موجود، لایحه‌ای جامع با هدف پیشگیری مؤثر از وقوع جرم از طریق تناسب مجازات‌ها با جرائم، تدوین نماید و در اختیار دولت قرار دهد تا دولت با رعایت ترتیبات قانونی اقدام لازم را به‌عمل آورد.

ب - ظرف یک سال لایحه جامعی به منظور رسیدگی به جرائم مربوط به مفاسد اقتصادی و مالی مدیران و کارکنان دستگاه‌های دولتی و عمومی که به سبب شغل و یا وظیفه مرتکب می‌شوند شامل تشکیلات، صلاحیت‌ها، آیین‌دادرسی و سایر موضوعات مربوط تهیه کند و به دولت ارائه دهد تا اقدامات قانونی را معمول دارد.

تبصره ۱- تا زمان ایجاد تشکیلات مذکور در هر حوزه قضائی با توجه به حجم جرائم اقتصادی و مالی موضوع این قانون، شعبه یا شعبی در دادسراها و دادگاه‌ها با رعایت صلاحیت‌های قانونی برای رسیدگی به جرائم مذکور اختصاص دهد. قضات این شعب باید دوره‌های مصوب آموزشهای تخصصی را گذرانده باشند.

تبصره ۲- شرایط قضات دادسرا و دادگاه و همچنین دوره‌های آموزشی تخصصی به موجب آیین‌نامه‌ای است که ظرف سه ماه توسط وزیر دادگستری تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.

ج - پایگاه اطلاعات مدیریت پرونده‌های مطروحه در دستگاه قضائی را ظرف دو سال راه‌اندازی نماید به گونه‌ای که:

۱- نسخه الکترونیکی از اطلاعات، اسناد و پرونده‌های مطروحه حداکثر بیست و چهار ساعت پس از تولید یا دریافت در سامانه (سیستم) ثبت گردد.

۲- نوبت‌دهی رسیدگی به پرونده‌ها توسط سامانه تولید شود و فرآیند رسیدگی به پرونده‌ها قابل ردیابی و پیگیری باشد.

۳- ثبت کلیه نامه‌های وارده و لوایح ارسالی به مراجع قضائی با احراز هویت اشخاص به صورت متمرکز در هر واحد قضائی امکان‌پذیر گردد.

۴- امکان ارسال یا تحویل نسخه الکترونیک کلیه اوراق پرونده که مطالعه آن برای اصحاب دعوا مطابق قوانین، مجاز شناخته شده است میسر گردد.

۵ - پایگاه اطلاعات آراء صادره قضائی را راه‌اندازی نماید.

۶ - خلاصه اطلاعات کلیه پرونده‌های مطروحه در محلی مشخص در قوه قضائیه متمرکز و سرویس‌دهی اطلاعات لازم به کلیه دستگاه‌های نظارتی امکان‌پذیر گردد.

تبصره - آیین‌نامه این سامانه و زمان‌بندی اجرای آن و نیز موارد استثناء شامل موارد امنیتی، مصادیق خلاف اخلاق، عفت و نظم عمومی و اختلافات خانوادگی و نحوه دسترسی اشخاص و دستگاه‌های نظارتی و سایر موضوعات مرتبط، حداکثر ظرف سه ماه توسط وزیر دادگستری تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.

د - ظرف سه سال لوایح معاضدت قضائی با اولویت کشورهای مهم طرف قرارداد تجاری با جمهوری اسلامی ایران را تهیه و جهت اقدام لازم قانونی به دولت ارسال نماید. قراردادهای دو جانبه باید حسب مورد حداقل یکی از موارد زیر را دربرگیرد:

۱- استرداد متهمان و مجرمان مفسد مالی

۲- استرداد اموال و دارایی‌های نامشروع و حاصل از اقدامات مجرمانه

۳- تبادل اطلاعات درباره موارد اثبات شده یا در حال پیگیری در مورد مفسد مالی

ماده ۱۲- سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است:

الف - ظرف دو سال نسبت به تکمیل و اجرای طرح حدنگاری (کاداستر) و سایر ترتیبات قانونی لازم اقدام و اطلاعات لازم را در پایگاه اطلاعاتی مربوط وارد نماید. حدود دسترسی اشخاص به این پایگاه را آیین‌نامه اجرائی مشخص می‌کند.

آیین‌نامه اجرائی توسط وزارت دادگستری و با همکاری سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و وزارتخانه‌های اطلاعات و دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد.

ب - ظرف یک سال پایگاه اطلاعات اشخاص حقوقی را ایجاد نماید.

تبصره ۱- ورود اطلاعات پایگاه اطلاعاتی مذکور در بند (ب) راجع به آن دسته از اشخاص حقوقی که در سایر مراجع به ثبت رسیده یا می‌رسند حسب مورد بر عهده دستگاه ثبت‌کننده است.

تبصره ۲- آیین‌نامه اجرائی بند (ب) و تبصره (۱) آن توسط وزارت دادگستری و با همکاری سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و وزارت کشور تهیه می‌شود و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ج - ظرف یک سال شبکه و پایگاه اطلاعاتی مشترک بین دفاتر اسناد رسمی و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور را راه‌اندازی نماید، به نحوی که ثبت و تبادل کلیه وقایع دفاتر اسناد رسمی و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور از طریق نظام متمرکز مذکور تسهیل گردد.

فصل سوم - تکالیف عمومی

ماده ۱۳- کلیه مسئولان دستگاه‌های مشمول این قانون موظفند بدون فوت وقت از شروع یا وقوع جرائم مربوط به ارتشاء، اختلاس، کلاهبرداری، تبانی در معاملات دولتی، اخذ درصد (پورسانت) در معاملات داخلی یا خارجی، اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی، دخالت در معاملات دولتی در مواردی که ممنوعیت قانونی دارد، تحصیل مال نامشروع، استفاده غیرمجاز یا تصرف غیرقانونی در وجوه یا اموال دولتی یا عمومی و یا تضییع آنها، تدلیس در معاملات دولتی، اخذ وجه یا مال غیرقانونی یا امر به اخذ آن، منظور نمودن نفعی برای خود یا دیگری تحت هر عنوان اعم از کمیسیون، پاداش، حق‌الزحمه یا حق‌العمل در معامله یا مزایده یا مناقصه و سایر جرائم مرتبط با مفسد اقتصادی در حوزه مأموریت خود بلافاصله باید مراتب را به مقامات قضائی و اداری

رسیدگی‌کننده به جرائم و تخلفات گزارش نمایند، در غیر این صورت مشمول مجازات مقرر در ماده (۶۰۶) قانون مجازات اسلامی می‌شوند.

تبصره - هر یک از کارکنان دستگاه‌های موضوع این قانون که در حیطه وظایف خود از وقوع جرائم مذکور در دستگاه متبوع خود مطلع شود مکلف است بدون اطلاع سایرین مراتب را به صورت مکتوب و فوری به مسئول بالاتر خود و یا واحد نظارتی گزارش نماید در غیر این صورت مشمول مجازات فوق می‌شود.

ماده ۱۴- بازرسان، کارشناسان رسمی، حساب‌رسان و حسابداران، ممیزین، ذی‌حساب‌ها، ناظرین و سایر اشخاصی که مسئول ثبت یا رسیدگی به اسناد، دفاتر و فعالیت‌های اشخاص حقیقی و حقوقی در حیطه وظایف خود می‌باشند موظفند در صورت مشاهده هرگونه فساد موضوع این قانون، چنانچه ترتیباتی در قوانین دیگر نباشد، مراتب را به مرجع نظارتی یا قضائی ذی‌صلاح اعلام نمایند. متخلفین به سه سال محرومیت یا انفصال از خدمت در دستگاه‌های مشمول این قانون و یا جزای نقدی به میزان دو تا ده برابر مبلغ معاملات بزرگ مذکور در قانون برگزاری مناقصات و نیز لغو عضویت در انجمن‌ها، مؤسسات و اتحادیه‌های صنفی و حرفه‌ای و یا هر دو مجازات محکوم می‌شوند.

ماده ۱۵- مقامات، مدیران و سرپرستان مستقیم هر واحد در سازمان‌های دولتی بند (الف) ماده (۲) این قانون به تناسب مسئولیت و سرپرستی خود موظف به نظارت بر واحدهای تحت سرپرستی، پیشگیری و مقابله با فساد اداری، شناسایی موارد آن و اعلام مراتب حسب مورد به مراجع ذی‌صلاح می‌باشند. واحدهای حقوقی، بازرسی و حراست و حفاظت پرسنل دستگاه‌های مربوط موظف به پیگیری موضوع تا حصول نتیجه می‌باشند.

ماده ۱۶- پس از راه‌اندازی هر یک از پایگاه‌های اطلاعات مذکور در این قانون چنانچه افرادی که مسئول ارائه و ثبت اطلاعات می‌باشند در انجام وظایف خود قصور نمایند با آنان طبق قوانین و مقررات مربوط رفتار می‌شود.

ماده ۱۷- دولت مکلف است طبق مقررات این قانون نسبت به حمایت قانونی و تأمین امنیت و جبران خسارت اشخاصی که تحت عنوان مخبر یا گزارش‌دهنده، اطلاعات خود را برای پیشگیری، کشف یا اثبات جرم و همچنین شناسایی مرتکب، در اختیار مراجع ذی‌صلاح قرار می‌دهند و به این دلیل در معرض تهدید و اقدامات انتقام‌جویانه قرار می‌گیرند، اقدام نماید. اقدامات حمایتی عبارتند از:

الف - عدم افشاء اطلاعات مربوط به هویت و مشخصات خانوادگی و محل سکونت یا فعالیت اشخاص مذکور، مگر در مواردی که قاضی رسیدگی‌کننده به لحاظ ضرورت شرعی یا محاکمه عادلانه و تأمین حق دفاع متهم افشاء هویت آنان را لازم بداند. چگونگی عدم افشاء هویت اشخاص یاد شده و همچنین دسترسی اشخاص ذی‌نفع، در آیین‌نامه اجرائی این قانون مشخص می‌شود.

ب - فراهم آوردن موجبات انتقال افراد مذکور با درخواست آنان به محل مناسب دیگر در صورتی که در دستگاه‌های اجرائی موضوع بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون شاغل باشند، دستگاه مربوط موظف به انجام این امر است و این انتقال نباید به هیچ وجه موجب تقلیل حقوق، مزایا، گروه شغلی و حقوق مکتسبه مستخدم گردد.

ج - جبران صدمات و خسارات جسمی یا مالی در مواردی که امکان جبران فوری آن از ناحیه واردکننده صدمه یا خسارت ممکن نباشد. در این صورت دولت جانشین زیان دیده محسوب می‌شود و می‌تواند خسارت پرداخت شده را مطالبه نماید.

د - هرگونه رفتار تبعیض‌آمیز از جمله اخراج، بازخرید کردن، بازنشسته نمودن پیش از موعد، تغییر وضعیت، جابه‌جایی، ارزشیابی غیرمنصفانه، لغو قرارداد، قطع یا کاهش حقوق و مزایای مخبر، گزارش‌دهنده و منبعی که اطلاعات صحیحی را به مقامات ذی‌صلاح قانونی منعکس می‌نمایند ممنوع است.

تبصره - اشخاص فوق در صورتی مشمول مقررات این قانون می‌شوند که اطلاعات آنها صحیح و اقدامات آنان مورد تأیید مراجع ذی‌صلاح باشد.

نحوه اقدامات حمایتی، نوع آن و میزان جبران خسارت آنان، طبق مقرراتی است که توسط وزارت اطلاعات و با همکاری وزارت دادگستری و معاونت‌های برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی و توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور تهیه می‌شود و اقدامات قانونی لازم برای تصویب در مجلس شورای اسلامی به عمل می‌آید.

ماده ۱۸- هر نوع فعالیت اقتصادی به صورت مستقیم و غیرمستقیم برای کلیه دستگاه‌های مندرج در بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون که در وظایف و اختیارات قانونی آنها فعالیت‌های اقتصادی پیش‌بینی نشده، ممنوع است.

ماده ۱۹- نسخه‌ای از پژوهش‌ها و تحقیقات غیرمحرمانه که کلاً از محل بودجه عمومی تأمین اعتبار شده است باید به نحو مناسب در دسترس اشخاص قرار گیرد.

ماده ۲۰- کلیه اشخاص مشمول بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون مکلفند ظرف دو سال پس از تصویب این قانون فرآیند امور مالی و مکاتبات اداری خود را مکانیزه نمایند.

ماده ۲۱- کلیه اشخاص مشمول بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون موظفند فقط از نرم‌افزارهای مالی و اداری که در شورای عالی انفورماتیک به ثبت رسیده است استفاده نمایند.

تبصره ۱- خرید نرم‌افزارهای خارجی اعلامی از سوی شورای مزبور از شمول این ماده مستثنی است.

تبصره ۲- شورای عالی انفورماتیک باید قبل از ثبت هر نرم‌افزار از رعایت معیارها و استانداردهای مصوب اطمینان حاصل نماید.

تبصره ۳- کلیه اشخاص مشمول موظفند ظرف یک سال از تصویب این قانون نرم افزارهای مورد استفاده فعلی خود را با شرایط مزبور سازگار نمایند.

ماده ۲۲- کلیه ذی حسابها، حسابداران و بازرسان قانونی اعم از اشخاص مذکور بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون و یا بخش خصوصی باید براساس نظر شورای عالی انفورماتیک از اصالت نرم افزارهای مورد استفاده در مجموعه خود اطمینان حاصل نمایند.

ماده ۲۳- در صورتی که شرکت‌های تولیدکننده نرم افزار برخلاف استانداردهای مصوب به تغییر در نرم افزار اقدام نمایند رتبه بندی آن شرکت به مدت سه سال لغو می شود و کلیه مسئولان ذی ربط به مدت پنج سال حق ثبت حقوق مادی و معنوی هیچ نرم افزاری را ندارند. هرگونه تغییر برخلاف استانداردها در نرم افزارهای مذکور ممنوع و مسئولیت متوجه استفاده کننده است.

ماده ۲۴- هرگونه اظهار خلاف واقع و نیز ارائه اسناد و مدارک غیر واقعی به دستگاه‌های مشمول این قانون که موجب تضییع حقوق قانونی دولت یا شخص ثالث و یا فرار از پرداخت عوارض یا کسب امتیاز ناروا گردد، جرم محسوب می شود. چنانچه برای عمل ارتكابی در سایر قوانین مجازاتی تعیین شده باشد به همان مجازات محکوم می شود. در غیر این صورت علاوه بر لغو امتیاز، مرتکب به جزای نقدی معادل حقوق تضییع شده و نیز جبران زیان وارده با مطالبه ذی نفع محکوم می گردد.

هر یک از کارکنان دستگاه‌ها که حسب وظیفه با موارد مذکور مواجه شوند مکلفند موضوع را به مقام بالاتر گزارش نمایند، مقام مسئول در صورتی که گزارش را مقرون به صحت تشخیص دهد مراتب را به مرجع قضائی اعلام می نماید. متخلفین از این تکلیف به مجازات یک تا سه سال انفصال موقت از خدمات دولتی و عمومی محکوم می شوند.

ماده ۲۵- دستگاه‌های مذکور در بندهای (الف)، (ب) و (ج) ماده (۲) این قانون موظفند به بازنگری و مهندسی مجدد سامانه پاسخگویی به شکایات و مکانیزه نمودن آن به نحوی اقدام نمایند که دریافت شکایات به طور غیر حضوری توسط واحدهایی که مسئولیت پاسخگویی و رسیدگی به شکایات مردم را دارند به واحد مربوطه در دستگاه منعکس گردد.

واحد مزبور موظف است براساس زمان بندی تعیین شده به ارائه پاسخ به متقاضی یا شاکی اقدام نماید و در صورت عدم پاسخگویی در مهلت معین، موضوع در سلسله مراتب اداری تا بالاترین مقام دستگاه منعکس شود. واحدهای مزبور موظفند در صورت وارد نبودن شکایت، موضوع را به صورت مکتوب و با ذکر علت به شاکی اعلام نمایند.

کلیه مراحل فوق باید حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ وصول شکایت خاتمه یابد. عدم رسیدگی به شکایت یا عدم انعکاس موضوع به مراجع ذی صلاح یا عدم پاسخ مکتوب به شاکی در مهلت مذکور، تخلف محسوب و با مرتکبین طبق قوانین مربوطه برخورد می شود.

تبصره ۱- سازمان بازرسی کل کشور مسئول نظارت بر حسن اجرای این ماده است.

تبصره ۲- دستگاه‌های تحت نظر مقام رهبری و نیز دستگاه‌هایی که در قانون اساسی برای آنان حکم خاص وجود دارد از شمول این ماده مستثنی می‌باشند.

ماده ۲۶- در موارد زیر اشخاص تشویق می‌گردند:

الف - مدیران، سرپرستان، کارکنان و یا اشخاصی که موفق به شناسایی، کشف و معرفی افراد متخلف مذکور در این قانون گردند، مشروط بر آن که تخلف یا جرم در مراجع صالح اثبات شود.

ب - مدیران و کارکنان و اشخاص مشمول این قانون که در راه‌اندازی کامل پایگاه اطلاعاتی مکانیزه تلاش فوق‌العاده داشته باشند.

ج - هریک از اشخاص مشمول این قانون که موفق شوند در طول یک سال میزان سلامت اداری را براساس شاخص‌های موضوع بند (الف) ماده (۲۸) این قانون واحد تحت سرپرستی خود ارتقاء دهند.

د - آیین‌نامه اجرائی این ماده حداکثر ظرف سه ماه از تاریخ تصویب این قانون توسط معاونت‌های برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی و توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور تهیه می‌شود و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

تبصره - چنانچه اشخاص مشمول بند (د) ماده (۲) این قانون در جهت تحقق بندهای فوق‌الذکر اقدام نمایند براساس آیین‌نامه اجرائی این ماده مشمول تشویقات معنوی و مادی می‌شوند.

ماده ۲۷- وظایف و تکالیف مقرر در این قانون نافذ فعالیت‌های ستاد مبارزه با مفاسد مالی که در اجرای فرمان مقام رهبری تشکیل شده است، نمی‌باشد.

ماده ۲۸- شورای دستگاه‌های نظارتی موضوع ماده (۲۲۱) قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه، موظف به اقدامات زیر است:

الف - تهیه شاخص‌های اندازه‌گیری میزان سلامت اداری در دستگاه‌های موضوع بندهای (الف)، (ج) و (د) ماده (۲) این قانون و اعلام عمومی آنها.

ب - اندازه‌گیری میزان سلامت اداری به صورت کلی و موردی و اعلام نتیجه بررسی به مسئولان و مردم حداکثر تا پایان شهریور ماه سال بعد.

ج - بررسی اقدامات دستگاه‌های مشمول قانون از راه تهیه گزارش درباره عملکرد و اجرای برنامه‌های پیشگیرانه و مقابله با فساد، اعلام قوت‌ها و ضعف‌ها و ارائه پیشنهاد به دستگاه‌های مسئول

تبصره - آیین‌نامه اجرائی این ماده ظرف سه ماه از ابلاغ این قانون توسط شورا تهیه و به تصویب سران قوا می‌رسد.

ماده ۲۹- دولت موظف است در بودجه سالانه کل کشور، اعتبارات مورد نیاز برای اجراء مقررات این قانون و اعتبارات لازم برای هزینه‌های قانونی طرح دعاوی جرائم موضوع این قانون و پیگیری آنها از قبیل هزینه دادرسی، کارشناسی و اجراء احکام را در دستگاه‌های اجرائی پیش‌بینی نماید. سایر دستگاه‌هایی که از بودجه سالانه کل کشور استفاده نمی‌نمایند موظفند هزینه مزبور را از محل بودجه خود تأمین نمایند.

ماده ۳۰- شکایات و دعاوی مربوط به مبارزه با فساد مالی باید در مراجع قضائی و اداری خارج از نوبت رسیدگی شود.

ماده ۳۱- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر نهادهای آموزشی و فرهنگی و تبلیغی موظفند در راستای اجرای برنامه‌های آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی این قانون که از طریق ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی ابلاغ می‌گردد، اقدامات لازم را به عمل آورند.

ماده ۳۲- مسئولیت اجرای این قانون و مصوبات ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های مشمول با وزیر و بالاترین مقام دستگاه ذی‌ربط است و افراد یادشده مکلفند با اتخاذ تدابیر و سازوکارهای مناسب، از حداکثر ظرفیت واحدها و بخش‌های نظارتی و سایر بخش‌های مربوط به کنترل اجرای این قانون استفاده نمایند.

ماده ۳۳- آیین‌نامه اجرائی این قانون، در غیر مواردی که تعیین تکلیف شده است، ظرف شش ماه توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور با همکاری معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور و وزارتخانه‌های اطلاعات، دادگستری و اموراقتصادی و دارایی تهیه می‌شود و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۳۴- هرگونه افشاء اطلاعات پایگاه‌های اطلاعاتی دستگاه‌های مذکور برخلاف قوانین و مقررات، ممنوع است و متخلف به مجازات مندرج در قانون مجازات انتشار و افشاء اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹ محکوم می‌گردد.

ماده ۳۵- هرگونه دسترسی غیرمجاز به پایگاه‌های اطلاعاتی موضوع این قانون ممنوع است و متخلف حسب مورد به مجازات حبس از شش ماه تا یک سال محکوم می‌شود. شروع به جرم مزبور نیز مشمول مجازات حبس از نود و یک روز تا شش ماه است. قانون فوق مشتمل بر سی و پنج ماده و بیست و هشت تبصره در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ بیست و نهم اردیبهشت ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و هفت مجلس شورای اسلامی اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال تصویب و در تاریخ ۱۳۹۰/۸/۷ از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شد.

نتیجه گیری

فساد اداری به علت نقش و تأثیرات منفی زیادی که بر کارایی و اثربخشی نظام مدیریت اداری کشورها دارد، همواره مورد توجه دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی، مانند برنامه عمران ملل متحد، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و برنامه شفافیت و پاسخ-گویی بوده و هست. تلقی عمومی کشورها از مفهوم فساد اداری، سوء استفاده از امکانات دولتی به نفع اهداف شخصی است.

تخلفات مربوط به رشوه و سوء استفاده از موقعیت اداری از مصادیق بارز فساد هستند. برخورد مناسب و مؤثر با فساد در هر کشور مستلزم وجود تعریف دقیقی از فساد در قوانین و شناخت درستی از آن در نزد مردم و مسئولان دولتی است. بررسی‌های به عمل آمده درباره فساد اداری در سطح جهان نشان می‌دهد که این پدیده روز به روز پیچیده‌تر می‌شود و همین امر از اهمیت اتخاذ راه‌حل‌های جامع برای مبارزه با آن حکایت می‌کند. در بکارگیری راهکارهای مبارزه با فساد اداری باید توجه داشت که امروزه اشکال مختلف فساد و از جمله فساد اداری به صورت نظام‌مند اتفاق می‌افتد و شبکه‌ای از افراد در آن دخالت دارند. به رغم پیچیدگی و گستردگی تعاریف از فساد، مفاهیم ذیل را می‌توان به‌عنوان نقاط اشتراک تعاریف مختلف ذکر کرد: داشتن اختیار در درون دولت، استفاده برای منفعت شخصی از امکانات و اختیارات ناشی از حضور در جایگاه‌های دولتی.

سرمایه اجتماعی و توسعه، رابطه‌ای دو سویه دارند. به عبارتی، سرمایه اجتماعی هم بر جریان توسعه تأثیرگذار است و هم از آن تأثیر می‌پذیرد. اعتدال در شرایط اجتماعی که از توزیع عادلانه امکانات و منابع و نبود تبعیض و فساد حاصل می‌شود، می‌تواند موجب افزایش اعتماد اجتماعی، تقویت هنجارهای اجتماعی، احترام به قانون و قانون‌مداری، و کاهش انگیزه ارتکاب اعمال مجرمانه و فسادآمیز در شهروندان شود. زمانی که حس اعتماد اجتماعی به صورت فراگیر در جامعه توسعه و گسترش پیدا کند، می‌تواند زمینه‌ساز بسیاری از برنامه‌های مثبتی بر توسعه پایدار باشد.

از آن جا که فساد اداری موجب کاهش سرمایه‌گذاری و بهره‌وری آن، تقلیل سطح خدمات اجتماعی به ویژه برای افراد فقیر و کم درآمد، افزایش هزینه زندگی و قیمت‌ها، کاهش رشد اقتصادی و در نهایت افزایش بیش‌تر فساد می‌گردد، پرواضح است که چنانچه با این پدیده شوم مقابله نشود، امیدی به رشد و توسعه کشور و پیشرفت و رفاه شهروندان نخواهد بود.

بررسی‌های صورت گرفته، وجود ارتباط مستقیم بین فساد و ناکارآمدی در کشورهای توسعه نیافته و نیز رابطه مستقیم بین اندازه و بزرگی دولت و فساد را نشان می‌دهد. محیط‌های سازمانی‌ای که زمینه فساد در آن‌ها به صورت بالقوه وجود دارد، چنانچه دارای سیستم‌های مناسب مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی، نظارت و کنترل نباشند، می‌توانند به آسانی به سوی فساد میل کنند. فساد، حد و مرزی ندارد. بررسی‌ها حاکی از آن است که فساد و اختلاس به قشر یا گروهی خاص و کشور یا جامعه‌ای مشخص تعلق ندارد. بنابراین، ضرورت مقابله با آن در سطح بین‌المللی احساس می‌شود. به همین منظور، استفاده از تجربه جهانی و نتایج

حاصل از برگزاری کنفرانس‌ها و گردهمایی‌ها و همچنین تجارب کشورها در برخورد با فساد بسیار مفید و مؤثر است و هر کشوری باید متناسب با توجه به شرایط مقتضیات ملی، جغرافیایی و حکومتی نسبت به مبارزه با این پدیده خطرناک اقدام کند. مبارزه با فساد هنگامی می‌تواند موفق باشد که به صورت برنامه ریزی شده انجام گیرد و از حمایت مردم و سطوح بالای حاکمیت نیز برخوردار باشد.

خودآزمایی

۱. سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی و آموزش و پرورش، موظفند در راستای اجرای برنامه‌های آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی این قانون که از طریق ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی ابلاغ می‌گردد، اقدامات لازم را به عمل آورند.

الف. صحیح ب. غلط

۲. تخلفات مربوط به رشوه و سوء استفاده از موقعیت اداری از مصادیق بارز فساد هستند.

الف. صحیح ب. غلط

۳. بازخرید کردن، بازنشسته نمودن پیش از موعد، تغییر وضعیت، جابه‌جایی، ارزشیابی غیرمنصفانه، لغو قرارداد، قطع یا کاهش حقوق و مزایای مخبر، گزارش‌دهنده و منبعی که اطلاعات صحیحی را به مقامات ذی‌صلاح قانونی منعکس می‌نمایند ممنوع است.

الف. صحیح ب. غلط

۴. سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است ظرف دو سال پایگاه اطلاعات اشخاص حقوقی را ایجاد نماید.

الف. صحیح ب. غلط

۵. محیط‌های سازمانی‌ای که زمینه فساد در آنها به صورت بالقوه وجود دارد، چنانچه دارای سیستم‌های مناسب، پاسخ‌گویی، نظارت و کنترل نباشند، می‌توانند به آسانی به سوی فساد میل کنند.

الف. صحیح ب. غلط

پاسخنامه

سوال ۱. الف

سوال ۲. الف

سوال ۳. الف

سوال ۴. ب

سوال ۵. الف

کلیدواژگان

Rent Seeking	برخورداری از رانت
Privatization	خصوصی سازی
Rent	رانت (اجاره)
Bribe	رشوه
Corruption Indexes	شاخص های فساد
Corruption	فساد
Price Control	کنترل های قیمت
Trade Restriction	محدودیت های تجاری
Government Subsidies	یارانه های دولتی

۱. احمدآبادی، عیسی. (۱۳۸۹). بررسی مفاسد مالی با نگاهی به جرم رشوه در پرتو کنوانسیون های پالمو و مریدا. ، فصلنامه علمی تخصصی دانش ارزیابی (سازمان بازرسی کل کشور). تهران: بهار. سال دوم. شماره ۳
۲. افضل، عبدالرحمن (۱۳۹۰). فساد اداری و تاثیر آن بر توسعه: علل، پیامدها و راهکارهای برون رفت. مجله حقوقی بین المللی. نشریه مرکز امور حقوقی بین المللی ریاست جمهوری. سال بیست و هشتم. شماره ۴۵. ص ۲۳۵-۲۶۴.
۳. ایچی، مهدی؛ آریان مهر (۱۳۸۹). فساد اقتصادی؛ علل و نتایج بروز آن در اقتصاد ایران. مقالات همایش ارتقای سلامت اداری. تهران: انتشارات زمان نو.
۴. حبیبی، نادر (۱۳۷۵). فساد اداری (عوامل مؤثر و روش‌های مبارزه). تهران: انتشارات وثقی.
۵. خلفخانی، مهدی (۱۳۸۹). رویکرد اجتماعی در تدوین شاخص‌های اندازه‌گیری فساد اداری. فصلنامه علمی تخصصی دانش ارزیابی (سازمان بازرسی کل کشور). سال دوم. شماره ۳.
۶. رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۸). سرطان اجتماعی فساد. تهران: شرکت سهامی انتشار. چاپ دوم.
۷. رهبر، فرهاد و دیگران (۱۳۸۱). بازشناسی عارضه فساد مالی. دانشگاه تهران. دانشکده اقتصاد. جلد اول و دوم. مؤسسه نشر جهاد دانشگاهی.
۸. شفیع زاده، حمید (۱۳۸۹). ارتقای فرهنگ و آموزش عمومی برای مقابله با فساد. فصلنامه علمی تخصصی دانش ارزیابی (سازمان بازرسی کل کشور). سال دوم. شماره ۳۳.
۹. <http://vcmdrp.tums.ac.ir/files/site\pages/erteghasalamat.pdf>